

ΕΑΠ / ΕΠΟ 43 / 2021-22

Θέμα πρώτης εργασίας

«Η σύγχρονη αντιπαράθεση κοινωνικού φιλελευθερισμού και νεοφιλελευθερισμού.
Να αναπτύξετε και να αξιολογήσετε τα σχετικά επιχειρήματα.»

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	3
1. Κοινωνικός φιλελευθερισμός	4
2. Νεοφιλελευθερισμός.....	6
3. Αξιολόγηση επιχειρημάτων	8
Συμπεράσματα	10
Βιβλιογραφία	10

Εισαγωγή

Η εμφάνιση της πρώτης ξεκάθαρα φιλελεύθερης κυβέρνησης στο β' μισό του 19ου αι. στο Η.Β σχετίζεται με την κατάρρευση του φεουδαλισμού, την ανάδυση του βιομηχανικού καπιταλισμού και την ανερχόμενη μεσαία τάξη, η οποία καταδίκασε τα προνόμια της ανώτερης τάξης επιδιώκοντας να μην ορίζεται η κοινωνική θέση του ανθρώπου με βάση τη γέννηση, αλλά με βάση τις ατομικές ικανότητες και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (Heywood: 71- 72, 123· Rosanvallon: 27). Έτσι, ο πλούτος θεωρήθηκε αποτέλεσμα της ικανότητας και της προθυμίας για εργασία, ενώ η φτώχεια, της ανικανότητας και της οκνηρίας, πόσο μάλλον όταν θεωρήθηκε πως η κοινωνική εξέλιξη θα πρέπει να ακολουθεί τα πρότυπα της φυσικής εξέλιξης (Heywood: 117- 119). Η έμφαση στο άτομο αναδεικνύεται και μέσα από το γεγονός ότι αυτό θεωρείται φορέας φυσικών δικαιωμάτων, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και η ιδιοκτησία (Heywood: 77- 78), ενώ παράλληλα αυτό θεωρείται ικανό να προσδιορίζει και να επιδιώκει μόνο του τα οικονομικά του συμφέροντα (Heywood: 111- 112). Μέσα σε αυτό το κλίμα, το άτομο έρχεται αντιμέτωπο με μία ευρεία ποικιλία κοινωνικών επιλογών και κοινωνικών πιθανοτήτων και ενθαρρύνεται να σκεφτεί για τον εαυτό του, ανεξάρτητα από την κοινωνική του ομάδα, με όρους προσωπικούς (Heywood: 77- 78). Ως ιδιοκτησία θεωρείται μάλιστα και ο ίδιος ο εαυτός και κατά επέκταση και τα παράγωγα αυτού, οπότε κανείς δεν χρωστά τίποτα και σε κανέναν (Heywood: 78- 79, ενώ παράλληλα οποιαδήποτε κρατική παρέμβαση γίνεται αντιληπτή ως προσβολή απέναντι στην ίδια τη φύση (Heywood: 118- 119). Στο πλαίσιο αυτό, ο φιλελευθερισμός συνδέθηκε ευθύς εξαρχής με την ελάχιστη δυνατή κρατική παρέμβαση στη ζωή των πολιτών, τη λεγόμενη αρνητική ελευθερία . (Heywood: 80 και 83) και ιδιαίτερα με την οικονομική ελευθερία και εξαπλώθηκε στην Ευρώπη, στις Η.Π.Α, αλλά και στον υπόλοιπο κόσμο (Heywood: 73 και 75).

Η συνέχεια της ιστορίας έγινε ωστόσο μάρτυρας της περαιτέρω ανάπτυξης του βιομηχανικού καπιταλισμού, ο οποίος έφερε μαζική αύξηση πλούτου για λίγους, χαμηλούς μισθούς και ανεργία για τους πολλούς, οι οποίοι βίωναν άθλιες συνθήκες, ανεργίες φτώχειας, ασθενειών και άγνοιας, σε βαθμό τέτοιο που πλέον δεν μπορούσε να αγνοηθεί. Έτσι, οι φιλελεύθεροι συνειδητοποίησαν ότι ο άκρατος καπιταλισμός και η ελάχιστη δυνατή παρέμβαση δεν μπορούν να φέρουν την ευημερία και στράφηκαν

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

σε ένα παρεμβατικό κράτος, δημιουργώντας αυτό που ονομάζουμε σύγχρονο φιλελευθερισμό (Heywood: 123- 124, 132- 133). Ο σύγχρονος φιλελευθερισμός εμφανίζεται έτσι στο Η.Β πριν τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ήδη από τα τέλη του 19ου αι., και εξαπλώνεται μετά το Β΄ Παγκόσμιο, ενώ στις Η.Π.Α εξαπλώνεται μετά την οικονομική ύφεση του 1930 επί Ρούζβελτ και κορυφώνεται το 1960 επί Κέννεντι (Heywood: 130΄ Rosanvallon: 185). Ο 20ος αι. γίνεται γενικώς μάρτυρας της διόγκωσης της κρατικής παρέμβασης και του κράτους πρόνοιας ή αλλιώς κοινωνικού κράτους, για αυτό και είθισται να μιλάμε για κοινωνικό φιλελευθερισμό (Heywood: 129).

Από το 1970 και μετά όμως, ο φιλελευθερισμός επιχειρεί να συγκρατήσει και να ανατρέψει τον κρατικό παρεμβατισμό των προηγούμενων χρόνων, τον οποίο θεώρησε υπαίτιο για την οικονομική ύφεση. (Heywood: 119- 120, Kymlicka: 189). Έτσι, επιστρέφει στις κλασικές φιλελεύθερες ιδέες περί ελεύθερης αγοράς και ελαχιστοποίησης της κρατικής παρέμβασης στην οικονομική ζωή.

1. Κοινωνικός φιλελευθερισμός

Βασικό επιχείρημα του σύγχρονου φιλελευθερισμού είναι ότι η αρνητική ελευθερία των κλασικών είναι αναγκαία, αλλά όχι επαρκής συνθήκη προκειμένου να υπάρξει πραγματική, θετική ελευθερία, προκειμένου δηλαδή το άτομο να μπορέσει να αυτοπραγματωθεί (Heywood: 125). Ο Green προσέθεσε μάλιστα ότι η αρνητική ελευθερία μπορεί να μη διαφέρει από την ελευθερία να λιμοκτονήσει κάποιος, δεδομένου ότι οι επιλογές του ατόμου, το σε ποιόν εργοδότη θα εργαστεί για παράδειγμα, ή τί μισθό θα έχει, εξαρτώνται από τις περιστάσεις στις οποίες ζει. Το κράτος οφείλει λοιπόν να εξασφαλίσει το άτομο από το «κοινωνικό κακό» (Heywood: 126- 127).

Οι κοινωνικοί φιλελεύθεροι τείνουν να μιλούν για τα επονομαζόμενα θετικά δικαιώματα. Κυρίαρχο επιχείρημα είναι αυτό της ισότητας ευκαιριών, ή με άλλα λόγια της παροχής ίσων ευκαιριών διαπίστωσης και ανάπτυξης ικανοτήτων και χαρισμάτων που θεωρούνται όμως εγγενώς άνισα . (Heywood: 87, 127- 128). Το κράτος έχει δηλαδή την ευθύνη της μείωσης των μειονεκτημάτων, ώστε παρότι η κοινωνία είναι εγωιστική, κάθε άτομο να μπορεί να αναπτυχθεί και να προοδεύσει, έως ότου εκπληρώσει τις δυνατότητές του. Πιο συγκεκριμένα, θεωρείται ότι με την παροχή

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

κοινωνικών δικαιωμάτων, όπως είναι αυτό της εργασίας, της εκπαίδευσης, της αξιοπρεπούς κατοικίας, της σύνταξης, της περίθαλψης κ.ο.κ, αν και περιορίζεται η οικονομική ελευθερία, καθότι όλα τα παραπάνω απαιτούν φορολόγηση, τα ατομικά δικαιώματα και η ελευθερία εν γένει διευρύνονται. (Heywood: 78- 79, 129- 130). Την ίδια στιγμή, το κράτος δεν πιέζει τους ανθρώπους να γίνουν ηθικοί, δεν επεμβαίνει δηλαδή σε τέτοιους τομείς της ελευθερίας, απλώς τους παρέχει τις συνθήκες λήψης υπεύθυνων ηθικών αποφάσεων (Heywood: 128). Στο πλαίσιο αυτό, οι σύγχρονοι κοινωνικοί φιλελεύθεροι μιλούν για θετική ελευθερία, την οποία νοούν ως τη μόνη κατάσταση στην οποία τα άτομα μπορούν να αναπτύξουν τις ικανότητές τους και να προοδεύσουν (Heywood: 80 και 83).

Χαρακτηριστική περίπτωση κοινωνικού φιλελευθερισμού είναι η σοσιαλδημοκρατική φιλελεύθερη θεωρία του Τζον Ρωλς, η οποία αναπτύχθηκε στο β΄ μισό του 20ου αι. Για τον Ρωλς, προκειμένου να προκύψει μία πιο δίκαιη και εξισωτική κοινωνία θα πρέπει κατά τη θέσπιση αρχών να αγνοηθούν η κοινωνική θέση και οι διάφορες περιστάσεις που καθορίζουν την πορεία ενός ατόμου εντός της κοινωνίας. Υπό αυτήν την προϋπόθεση, και θεωρώντας ότι κάθε άτομο έχει μεγαλύτερη επιθυμία να αποφύγει τη φτώχεια, παρά να πλουτίσει, ο Ρωλς θεωρεί ότι τα άτομα θα κατέληγαν σε δύο αρχές. Σύμφωνα με την πρώτη εξ αυτών, την αρχή της ελευθερίας, η οποία έχει προτεραιότητα, κάθε άτομο θα πρέπει να απολαμβάνει ίσα δικαιώματα στην ελευθερία, στο πλαίσιο μιας ίδιας ελευθερίας για όλους. Σύμφωνα με τη δεύτερη, την αρχή της διαφοράς, θα πρέπει εντός της κοινωνίας να υπάρχουν κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες σε βαθμό τέτοιοι που και να μπορούν να ευνοούνται οι λιγότερο ευνοημένοι, αλλά και να συνεχίζουν να υπάρχουν κίνητρα για εργασία (Heywood: 81, 88- 89, 131· Kymlicka: 144- 146).

Επί της ουσίας, ο Ρωλς θεωρεί ότι μέσω της αναδιανομής του πλούτου και της κοινωνικής πρόνοιας μπορεί να υπάρξει δικαιοσύνη, η οποία νοείται ως σχετική ισότητα. Για αυτό και η θεωρία του παίρνει το προσωνύμιο «σοσιαλδημοκρατική». Ωστόσο, ο Ρωλς παραμένει ένας αυθεντικός φιλελεύθερος, καθότι στη θεωρία του οι άνθρωποι θα κατέληγαν στις παραπάνω αρχές μόνο αν αγνοούσαν τη θέση τους στην κοινωνία, λειτουργώντας δηλαδή καθαρά εγωιστικά και όχι από ενδιαφέρον για το συνάνθρωπο. Παράλληλα, ο φιλελευθερισμός στον Ρωλς φαίνεται στη σημασία που δίνει στα κίνητρα για εργασία (Heywood: 131).

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

2. Νεοφιλελευθερισμός

Τόσο ο κλασικός φιλελευθερισμός όσο και ο νεοφιλελευθερισμός εξυμνούν σε αντίθεση με τον κοινωνικό φιλελευθερισμό, την αυτοβοήθεια και την ατομική ευθύνη (Heywood: 129). Ωστόσο, ο νεοφιλελευθερισμός δεν αποδέχεται απλώς τις κλασικές φιλελεύθερες ιδέες, αλλά τις υπερβαίνει κιόλας, στο βαθμό που ασπάζεται μια φονταμενταλιστική εκδοχή της αγοράς, θεωρώντας την τελευταία ανώτερη από κάθε μορφή διακυβέρνησης και πολιτικού ελέγχου. (Heywood: 119- 120).

Σε αντίθεση με τους κοινωνικούς φιλελευθέρους, οι νεοφιλελεύθεροι μιλούν για τα λεγόμενα αρνητικά δικαιώματα, τα οποία συναρτώνται με τον περιορισμό της εξουσίας ως προς την ελευθερία του λόγου, της πίστης, της σύναξης κ.ο.κ, τα οποία εντάσσονται στην ιδιωτική σφαίρα, σε αυτό που οι φιλελεύθεροι παραδοσιακά θεωρούν ως βασίλειο της ελευθερίας (Heywood: 129- 130). Για τον Χάγιεκ, η οικονομική ελευθερία ιδιαίτερα (το δικαίωμα ως προς την κατοχή, χρήση, διάθεση ατομικής ιδιοκτησίας) είναι θεμελιώδης εγγύηση όλων των άλλων ελευθεριών/ δικαιωμάτων, καθότι η οικονομική παρέμβαση οδηγεί και σε άλλες παρεμβάσεις, δηλαδή στον ολοκληρωτισμό (Heywood: 120, 178- 179). Στο πλαίσιο αυτό, οι νεοφιλελεύθεροι ανάγουν το κράτος σε απειλή για την ελευθερία, θεωρώντας ότι κάθε ηθική απόφαση πρέπει να επαφίεται στο άτομο.

Οι λεγόμενοι θεωρητικοί της δημόσιας επιλογής υποστηρίζουν μάλιστα ότι τα όντα είναι ορθολογικά και ιδιοτελή πλάσματα. Κατά συνέπεια, οποιαδήποτε παρέμβαση δεν ξεκινά από το ενδιαφέρον για το δημόσιο συμφέρον. Ακόμα και αν είναι αποτέλεσμα της δημοκρατικής πίεσης, οι αξιωματούχοι εν τέλει θα επιδιώξουν το δικό τους συμφέρον (Heywood: 120).

Επιπλέον, όπως προσθέτει ο Χάγιεκ, ακόμα και αν δεχόταν κανείς τις αγαθές προθέσεις της οποιασδήποτε κυβέρνησης, η όποια απόπειρα οικονομικού ελέγχου καθίσταται ανεπαρκής λόγω του ότι οι διάφοροι γραφειοκράτες έχουν να αντιμετωπίσουν ποικιλία και πολυπλοκότητα πληροφοριών, εφ' όσον η αγορά λειτουργεί ως ένα απέραντο νευρικό σύστημα που μεταφέρει άπειρο αριθμό

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

μηνυμάτων μέσα από το μηχανισμό των τιμών. Μάλιστα, κατά αυτόν τον τρόπο η αγορά λειτουργώντας σε καθεστώς ελευθερίας έχει την τάση ως ένα αόρατο χέρι να καταλήγει σε μακροπρόθεσμη ισορροπία. Για τους νεοφιλελεύθερους, σε μακροοικονομικό επίπεδο οι πόροι αντλούνται αμείλικτα κατά την πιο επικερδή τους χρήση, ενώ παράλληλα πλούσιοι και φτωχοί έχουν κίνητρα για εργασία. Σε μικροοικονομικό επίπεδο, ο ιδιωτικός τομέας αποδεικνύεται καλύτερος από το δημόσιο, καθότι κυνηγά το κέρδος, κρατά το κόστος χαμηλό και αναλαμβάνει να πληρώσει για τις ζημιές, ενώ στο δημόσιο τις ζημιές καλείται να πληρώσει πάντα ο φορολογούμενος. Παράλληλα, μια ελεύθερη αγορά είναι ένας ανταποκριτικός και δημοκρατικός μηχανισμός, αφού η παραγωγή και η τιμή καθορίζεται από τη ζήτηση, με αποτέλεσμα να καθίσταται ο καταναλωτής βασιλιάς. Τέλος, η ελεύθερη αγορά απονέμει δίκαιη μεταχείριση και οικονομική δικαιοσύνη, αφού με αποκλειστικό κριτήριο τα προσόντα τη σκληρή δουλειά όλοι έχουν την ευκαιρία να αναδειχθούν (Heywood: 74, 120- 121).

Ο Φρίντμαν καταδίκασε επίσης τον κρατικό παρεμβατισμό επί της οικονομίας. Η φορολόγηση (που εξασφαλίζει την παροχή κοινωνικών δικαιωμάτων) τροφοδοτεί τον πληθωρισμό. Ως αποτέλεσμα οι κυβερνήσεις ενθαρρύνουν τη δανειοληψία, ενώ την ίδια στιγμή το ποσοστό της ανεργίας δεν επηρεάζεται. Αξίζει βέβαια να σημειωθεί, ότι για τον Φρίντμαν πρέπει να υπάρχει ένα ποσοστό ανεργίας, ώστε να ενθαρρύνεται ο ανταγωνισμός και το κίνητρο για εργασία (Heywood: 120).

Για το Νόζικ, δικαιοσύνη υπάρχει, όταν υπάρχει σεβασμός στα ατομικά δικαιώματα. Στο πλαίσιο αυτό η δίκαιη απόκτηση ή η δίκαιη μεταβίβαση ιδιοκτησίας συνιστά δίκαιη ιδιοκτησία και το κράτος δε δικαιούνται να «παρέμβει» σε αυτήν προκειμένου να παράσχει κοινωνική πρόνοια (Heywood: 88), καθώς μια τέτοια πράξη θεωρείται κλοπή (Heywood: 190· Kymlicka: 200). Ο Νόζικ συμπληρώνει μάλιστα ότι ακόμα και αν δεν μπορούμε να παρακολουθήσουμε την αλυσίδα των μεταβιβάσεων, πρέπει να αποδεχόμαστε το ιδιοκτησιακό καθεστώς, καθότι αυτό έχει περισσότερα οφέλη από το να μην υπήρχε, όπως για παράδειγμα θα συνέβαινε με την κατασπατάληση των πόρων που δεν ανήκουν σε κανέναν (Kymlicka: 214).

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

3. Αξιολόγηση επιχειρημάτων

Πράγματι, όπως υποστηρίζει ο κοινωνικός φιλελευθερισμός, η αρνητική ελευθερία δεν είναι επαρκής συνθήκη προκειμένου να υπάρξει πραγματική ελευθερία. Η ικανότητα και η προθυμία για εργασία δεν μπορούν να είναι τα μόνο κριτήρια κοινωνικής ανόδου, καθότι ακόμα και αν δύο άτομα έχουν την ίδια ικανότητα και την ίδια προθυμία, θα προοδεύσει περισσότερο εκείνο που έλαβε καλύτερη μόρφωση.

Προκειμένου ωστόσο να παρασχεθούν ίσες ευκαιρίες μόρφωσης, θα πρέπει να υπάρχει δημόσια και δωρεάν παιδεία, η οποία συνεπάγεται ομοιομορφίας ανεξαρτήτου οικονομικής και κοινωνικής προέλευσης. Για την ακρίβεια, θα χρειαζόταν ακόμη και η απαγόρευση λειτουργίας ιδιωτικών σχολείων και πανεπιστημίων. Πέρα από το ότι το τελευταίο σενάριο περιορίζει τις ελευθερίες επιλογής ως προς την εκπαίδευση, υπάρχει πράγματι κίνδυνος για ολοκληρωτισμό, καθώς μέσω της ομοιογενούς εκπαίδευσης μπορεί κάλλιστα το κράτος να χειραγωγήσει και να παθητικοποιήσει τη σκέψη των πολιτών.

Ακόμα ωστόσο και αν δεχτεί κάποιος τις αγαθές προθέσεις της κυβέρνησης, οι ίσες ευκαιρίες ως προς την εκπαίδευση δε συνεπάγονται και ίσες ευκαιρίες ως προς την εργασία. Ακόμα δηλαδή και αν τα δύο παραπάνω άτομα αποκτήσουν ίδια και ίσα προσόντα, σε ένα καθεστώς όπου δεν υπάρχει ενιαίος μισθός, εκείνος που έχει μεγαλύτερη οικονομική ανάγκη μπορεί να εξαναγκαστεί πράγματι να εργαστεί για λιγότερα φοβούμενος την αδυναμία εξεύρεσης άλλης εργασίας.

Από την άλλη πλευρά, οι νεοφιλελεύθεροι έχουν δίκιο όταν φοβούνται ότι τα κοινωνικά δικαιώματα, όπως αυτό του επιδόματος ανεργίας, τείνουν να μειώνουν τα κίνητρα για εργασία. Όταν για παράδειγμα το επίδομα ανεργίας πλησιάζει το βασικό μισθό, τότε κάποιος ενδέχεται να προτιμήσει να παραμείνει για όσο το δυνατόν περισσότερο γίνεται σε καθεστώς ανεργίας, ενώ παράλληλα μπορεί και να καταφύγει σε «μαύρη εργασία» προκειμένου να συμπληρώσει το εισόδημά του, πράγμα που αποβαίνει σε τεράστιο κόστος για το κράτος και την οικονομία. Αυτό ωστόσο δε σημαίνει ότι τέτοιου τύπου προνοιακές πολιτικές πρέπει να καταργούνται, αλλά να συνδυάζονται με εκτεταμένους ελέγχους ή/ και παράλληλες στρατηγικές εξεύρεσης εργασίας. Παράλληλα, η πρόνοια δεν πρέπει να σχετίζεται με τη δανειοληψία, αφού η τελευταία μπορεί να είναι αποτέλεσμα λανθασμένης οικονομικής διαχείρισης.

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

Στο πλαίσιο αυτό, θα πρέπει να δει κανείς τη ρωσισανή θεωρία ως ένα τρόπο τοποθέτησης του εαυτού στη θέση του άλλου. Αν και κατά βάση εγωιστική, η ρωσισανή θεωρία μας αναγκάζει κατά κάποιο τρόπο να το κάνουμε αυτό και να σκεφτούμε τους άλλους. Παρότι η αρχή της διαφοράς παραβιάζει την -οικονομική- ελευθερία, εφ' όσον για να ευνοηθούν οι μειονεκτούντες φορολογούνται οι ευνοημένοι, εν τέλει διασφαλίζονται άλλες ελευθερίες, και φυσικά δικαιώματα, ακόμα και αυτό της ζωής, αφού αποτρέπεται η περίπτωση του να λιμοκτονήσει κάποιος.

Από την άλλη πλευρά, παρότι ο νεοφιλελευθερισμός διατυμπανίζει ότι με την πλήρη οικονομική ελευθερία μεγιστοποιείται η ελευθερία σε όλους τους τομείς, η πραγματικότητα τον διαψεύδει. Ο υπερκαταναλωτισμός δεν αφήνει το άτομο ελεύθερο, αφού αυτό γίνεται έρμαιο των εταιριών. Σε περιοχές όπου υπάρχει επίσης κοινοτιστική κουλτούρα, αυτή καταπνίγεται από τον παγκόσμιο καπιταλισμό (Heywood: 122- 123). Επιπλέον, παρά την εκ μέρους του Χάγιεκ αναγωγή της οικονομικής ελευθερίας σε εγγύηση όλων των άλλων ειδών ελευθερίας, ο νεοσυντηρητισμός έχει χρησιμοποιήσει την ελεύθερη αγορά, ως όργανο κοινωνικής πειθάρχησης σε συνδυασμό με την αστυνομία και τα δικαστήρια (Heywood: 177- 179). Κατά συνέπεια, τόσο η παρέμβαση, όσο και η ελεύθερη αγορά, μπορούν να χρησιμοποιηθούν προς επίτευξη ιδιαίτερων σκοπών. Όσο για το νεοφιλελεύθερο επιχείρημα ότι η αγορά τείνει να οδηγεί στην ευημερία, η ιστορία και πιο συγκεκριμένα η ίδια η ύπαρξη του κοινωνικού φιλελευθερισμού αποδεικνύουν το αντίθετο. Παράλληλα, όσον αφορά το επιχείρημα περί αναγκαιότητας της ανεργίας με απώτερο σκοπό την ύπαρξη κινήτρων για εργασία, ο άνθρωπος εργάζεται πιο παραγωγικά όταν είναι ευχαριστημένος από την εργασία του, παρά όταν ζει υπό καθεστώς μόνιμης ανασφάλειας, καθότι αυτό συνεπιφέρει συναισθήματα ματαιότητας. Επίσης, όσον αφορά στο επιχείρημα του Νόζικ περί δίκαιης αλυσίδας μεταβιβάσεων, αυτό είναι κάτι που δεν μπορεί να ελεγχθεί πρακτικά, ενώ παράλληλα η σημερινή οικολογική κρίση καταδεικνύει ότι οι πόροι δεν χρησιμοποιούνται κατά την πιο επικερδή τους χρήση για όλους, τουλάχιστον μακροπρόθεσμα. Φαίνεται εν τέλει ότι ο νεοφιλελευθερισμός έχει επιλεκτικές ηθικές ευαισθησίες: ενδιαφέρεται περισσότερο να αποκαλύψει τα ελαττώματα των άλλων συστημάτων, παρά να εκφράσει του καπιταλισμού (Heywood: 122- 123), ενώ παράλληλα αγνοεί ότι προσωπική ευδαιμονία δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς συνεργασία και συλλογική προσπάθεια (Heywood:138).

Απλά και Κατανοητά η Γνώση!

Συμπεράσματα

Ούτε στην περίπτωση του κοινωνικού φιλελευθερισμού, ούτε στην περίπτωση του νεοφιλελευθερισμού μπορεί κανείς να αποφύγει τον ολοκληρωτισμό και τις ιδιοτελείς προθέσεις των εκάστοτε αξιωματούχων. Ωστόσο, στον κοινωνικό φιλελευθερισμό μπορεί κανείς να δει περισσότερες ηθικές αντιλήψεις, πρόνοια και ενδιαφέρον για την κοινωνία και ως εκ τούτου να ελπίζει για ένα καλύτερο αύριο.

Βιβλιογραφία

A. Heywood, *Πολιτικές Ιδεολογίες*, Επίκεντρο, Αθήνα, 2007.

W. Kymlicka, *Η πολιτική φιλοσοφία της εποχής μας*, Πόλις, Αθήνα, 2006.

P. Rosanvallon, *Η κοινωνία των ίσων*, Πόλις, Αθήνα, 2014